

amz IZDVOJENO

SVEZAK 2

NAKLADNIK

Arheološki muzej u Zagrebu

ZA NAKLADNIKA

Ivan Radman-Livaja

Arheološki muzej u Zagrebu

AUTORI

Ivor Janković

Institut za antropologiju, Zagreb

Mario Novak

Institut za antropologiju, Zagreb /
Univerza na Primorskem, Koper

Jacqueline Balen

Arheološki muzej u Zagrebu

RECENZENTI

Tamás Hajdu

Tihomila Težak-Gregl

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Srećko Škrinjarić

Arheološki muzej u Zagrebu

TISAK

Tiskara Zelina d. d.

NAKLADA

500 primjeraka

Publikacija je tiskana sredstvima Grada Zagreba
i Ministarstva kulture i medija RH.

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture i medija
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media

Zagreb, 2026.

ISBN 978-953-8143-90-8

CIP zapis je dostupan u nacionalnom skupnom
katalogu knjižničnog sustava Bukinet pod brojem
991005934924709366.

POTOČANI – ŽIVOT I SMRT U PRETPOVIJESTI

Ivor Janković
Mario Novak
Jacqueline Balen

Arheološko istraživanje lokaliteta Potočani: (A) radna fotografija tijekom istraživanja; (B) detalj; (C) situacija tijekom istraživanja.
Foto: I. Drnić

Kako ne bi ostali zapisani samo u znanstvenim radovima, vrijeme je da ih približimo lokalnom stanovništvu, lokalnoj zajednici, kao i čitavoj zainteresiranoj javnosti. Ispričat ćemo vam zato jednu priču, priču o ljudima koji su u Potočanima, malom mjestu u Požeškoj kotlini, živjeli jednom davno.

U ljeto 2007. godine arheolozi iz Centra za prapovijesna istraživanja, predvođeni dr. sc. Hrvojem Potrebicom i dr. sc. Jacqueline Balen, nastavili su s terenskim pregledom Požeške kotline, projektom započetim još 2002. godine kada su otkriveni interesantni nalazi na položaju Mali grad u Potočanima i na taj način ukazali na veliki arheološki potencijal toga područja.³ Taj položaj bio je i početna točka kampanje u 2007. godini. Međutim, već na samom početku pregleda terena, pri vrhu sela Potočana slučaj je htio da odron zemlje nakon velikih kiša otkrije malu jamu u kojoj je, kako se u početku činilo, bilo ukopano nekoliko ljudskih kostura i u kojoj je pronađeno nekoliko ulomaka prapovijesne keramike. Kako je bilo pitanje trenutka kada će sljedeće oborine uništiti i ostatak tog relativno maloga, ali zasigurno vrijednog pronalaska, započelo je zaštitno istraživanje. Vrlo brzo se pokazalo da je priča koju će nam ispričati ti slučajni nalazi, puno, puno zanimljivija od očekivane. Naime, u jami su ispod nabijenog sloja prapora (lesa) pronađeni kosturni ostaci nekoliko desetaka osoba. S obzirom na veliku izmiješanost kostiju koja je u potpunosti onemogućavala izdvajanje pojedinih kostura u cijelosti, činilo se da pokojnici nisu pokopani, nego su jednostavno ubačeni u jamu. U jami je pronađena i mala količina keramičkih ulomaka koje smo na temelju ukrasnih elemenata, koji su često prvi pokazatelji pripadnosti određenoj arheološkoj kulturi, mogli pripisati nosiocima bakrenodobne lasinjske kulture.⁴

2 Rakvin, Balen 2023.

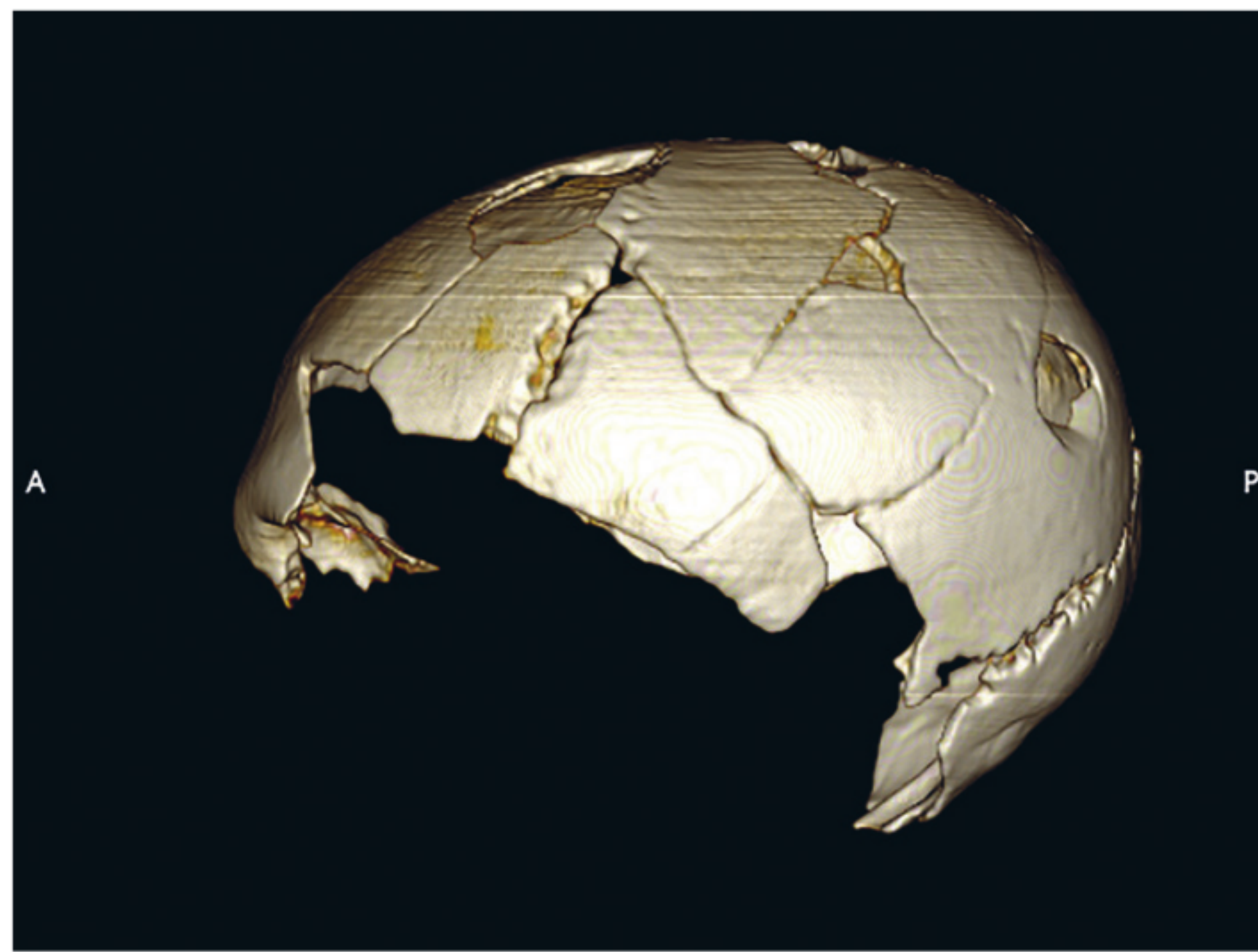
3 Potrebica, Balen 2003.

4 Potrebica, Balen 2008.

Perimortalna ubodna ozljeda na čeonj kosti žene starosti između 20 i 35 godina.

Foto: I. Janković

CT snimka perimortalnih ozljeda na lubanji dječaka starosti između 11 i 15 godina.

Izradio: M. Čavka

mlađega kamenog doba s područja srednje Europe gdje je registriran čitav niz masovnih ukopa koji se povezuju uz tzv. neselektivne masakre.²⁰ U takvim primjerima očekivano je da će u uzorku biti presjek manje zajednice koji će uključivati oba spola i različite starosne skupine. Na kraju, ne treba zaboraviti i tzv. ritualna ubojstva. Iako su primjeri tzv. ritualnog ubijanja češće usmjereni na pojedinačne žrtve, odnosno žrtvovanja, moguće je pronaći i primjere masovnog žrtvovanja poput poznatih žrtvovanja kod domorodačkih populacija u Južnoj Americi.²¹ To su samo neki od mogućih primjera i razloga za masovna ubijanja i masakre. No, što je s Potočanima? Imajući na umu sve izrečeno, započeli smo s našim analizama.

Kada bioarheolog preuzme kosti s arheološkog nalazišta, a prije same analize ostataka, potrebno je napraviti nekoliko početnih koraka. Kao prvo, ako kosti nisu očišćene, potrebno ih je oprati (to se radi isključivo običnom vodom, bez korištenja sredstava za čišćenje, u rukavicama i bez grubih četki i sličnih predmeta koji bi mogli oštetiti i ostaviti tragove na kostima). Nakon sušenja, sav koštani inventar potrebno je organizirati u logične cjeline (ako postoje oznake cjelina ili neke druge zabilješke koje su arheolozi napravili prilikom istraživanja, potrebno ih je uzeti u obzir jer će to pomoći u kasnijoj interpretaciji nalaza). Idući korak je napraviti tzv. inventar nalaza – jednostavnije rečeno, popisati sve pronađene kosti. Ponekad, u slučaju kada se radi o grobnim cjelinama u kojima je u svakom grobu prisutna jedna osoba

20 vidi npr. Meyer et al. 2009; 2015; Wahl, Trautmann 2019; Alt et al. 2020.

21 vidi Toyne 2018; Prieto et al. 2019.